

ደብረጽዮን “ከምሕዝቧ እውን ዝበዝሕ ኤርትራን ትግራይን ትግርኛ ተዛራባይ እዩ!” በለ

ጌታቸው ረዳ (ኢትዮ ሰማይ/Ethio Semay)

ካብቶም ን17 ዓመት ኣብ በረኻ ትግራይ ብዓልየታዊ ፖለቲካ አስቆርቀሮም ብምቅላስ “ዓልየታዊ ምሕደራ” ኣብ ኢትዮጵያ ዝመስረቱ ፋሺስታውያን ተጋሩ ሓደ ኣብ’ዚ እዋን እዚ ም/አማሓዳሪይ ትግራይ ኮይኑ ዘሎ ደብረጽዮን ገብረሚካል ለንቅነ “ንጋዜጠኛታት” ኣብ ዝሓበ ቃል መሕትት :-“ከም ሕዝቢ’ውን ያው ኩላህን ከም እንፈልጦ ዝበዝሕ ኤርትራን ትግራይን “ትግርኛ” ተዛራባይ እዩ” በለ። እዚ ቃል እዚ ዝተዛረበ ምስ ኢሳያስ አፈወርቂ ካልእ አካል ዘይሓወሰ ዝልግ ዝበለ ጊዜ ወሲድና ንበይንትና ፍልይ ኢልና ተዛራራብና ሕግብግብ ፍቕሪ ክጅምረና ኢሉ ኣሎ። ንሶም እውን ይደልዩና ንሕና’ውን ከምኡ እንዳበለ ኣብ ዝሓለፈ ቅነ ብወገን እምሓጀርን ሑመራን ዝርከብ ንኤርትራን ትግራይን ዘራኽብ መንገዲ ምስተኸፍተ ነቶም መጋበሪያ ወያኔ ዝኾኑ ጋዜጠኛታት ዝሃቦ ቃል እዩ። እዚ ቃል እዚ ምስተዛረበ፤ ዝረባኡ ንኮራጉድ እውን ከምዚ ይብል “ኣብ’ዚ ስጥምጥም እንተይሉ ንኹሉ እዩ ዝጠቅም” በለ። እዚ ዘረባ እዚ ኣብ ልቢ ደብረጽዮንን ኣብ ልቢ ሙኩሓት ተጋሩን ወርትግ ዝዛረቡሉ ዘረባ እዩ። ብዓይኒ እኔ ደብረጽዮን ‘ሕዝቧ ኤርትራ ማለት “ትግርኛ ዝዛረብ ህዝቧ ጥራሕ እዩ ማለት እዩ”። ብኻልእ ኣዛራርባ “መብዛሕቱ” ዝብል ቃል ዝጥቀሙ ሰባት ልዕለ መንነቶም ንምውጣሕ ዝጥቀሙሉ አባሃህላ ኮይኑ ነቲ ርክብ ዝባሃል ዘሎ ብቁጽሮም ዝዋሓዱ ዓልየታት ኣብ ትሕቲ ፍርዲ ብዙሃን ከምዝወደቁ ንምምልካት ዝዝረብ ኣዛራርባ “ልዕልና/ሱፐርዮሪቲ” እዩ።

“ካብቶም ካልኣት ዓልየታት ናትና ዓልየት ቡዙሕ ኢዩ” ማለት እቲ ርክብ ከም ርክብ ደቂ ሰባት ዘይኮነስ “ርክብ ሓደ ዓልየት ኮይኑ ንሱ’ውን ብቁጽሪ “ዓብላሊ” ሙኻን ነቲ ርክብ ከም ወሳናይ መለክዒ ኮይኑ ይወስዱዎ አለው ማለት እዩ።

”ውሑድን ቡዙሕን ቁጽሪ ‘ንሴንሳስ’ ማለት “ንምምሕዳርን፤ ንቁጽጽር ንጥዕናን ሕማምን ዝጠቅም ተዘይኮይኑ “ብሕልፉ ድማ እቲ ወሑድን ኑኡስ ቁጽሪ ብወገን ፋሺስታውያን ወየንቲን ብሕልፊ ድማ ንሶም ዝወለዱዎም ሑሉፋውያን ‘ጸረ አስላምን ጸረ ሕዝቧ አምሓራን’ ዝምድሩ “ሰብ ቀደመ አኽሱማውያን ክርስትያናውያን ተጋሩ ኢና” ዝብሉ “ሰብ ሕድሪን አጋኣዚያን” ዝባሃሉ ክጥቀሙሉ እንተለው ነቶም ኣብ መበል 10ኻይ ዘበን አቢሎም ኣብ መዝገብ ታሪኽ ዝተቐልቀሉ “ተጋሩ” ዝባሃሉ ዓልየታት ወይ ትግርኛ ዝባሃል ቋንቋ ዝዛረቡ ተጋሩ ነቶም ቅድሚ ተጋሩ ኣብ መዝገብ ናይ አኽሱማውያን ታሪኽ አስማቶም ዝተጠቐሱ ኣብ ምድሪ ባሕሪ ነጋሲ (ሎሚ ኤርትራ) ነቶም ኣብ ውሽጢ ኤርትራ ዝርከቡ ደቂ

አባት፤ከምኡውን ኣብ ትግራይ ዝርከቡ ትግርኛ ዘይዛረቡ ቅድሚ ተጋሩ ዝነበሩ ዓልዮታት ማለቶም እዩ።

እዚአም ድማ “ኩናማ፤ዓፋር፤ቢለን (አገው)፤ሕዳርብ፤ አደንዶኣ፤ ዛውል፤ ትግረ፤ ቤጃ፤ ሳሆ፤ ባርያ፤ ዳሓር እውን ‘አስላም ጀበርቲ’ (እዞም ጀበርቲ ዝባሃሉ ማሕበረሰብ ኤርትራ ድማ ‘አጋአዚያን* ብዝባሃል “ክርስትያናዊ መሸበሪ ሓይሊ’ ንክጠፍኡ ዝተወሰነሎም ማሕበረሰብ ኤርትራ እዮም። (ማሕበር አጋአዚያን ድማ ኣብ ትሕቲ ምምሕዳር ወየንቲ ኣብ ትግራይ ሱሙር ኣኼባ እንዳገበሩ ብጉጅለ ወያነ “ኢይዞኹም” ዝባሃሉ ጉጅለታት መሸበርቲ እዮም)። ከምኡውን “ሓናፍጽ” (ምስ ጥልያን፤ ምስ ትግርኛ ተዛረብቲ፤ ብሌን፤ ቤጃ፤ ኩናማ፤ ሳሆ፤ ዓፋር.... ዝተደቐሉ-መስርዕ ዘይተውሃቦም ካብ ኩሉ ዓልዮት ዝተደቐሉ ዓልዮታት)፤ ዲምባጎወዘተ...ወዘተ.. ዝባሃሉ ዓልዮታት ኣብ እቲ ርክብ ትግራይን ኤርትራን “ግደ ከምዘይብሎም” ዝምድር ሙኩሕ ዘረባ ወየንቲ ተጋሩ እዩ።

ደብረጽዮን “ ከምሕዝቢ’ውን ያው ኩላህና ከምእንፈልጦ ዝበዝሕ ኤርትራን ትግራይን “ትግርኛ” ተዘራባይ እዩ” እንዳበለ ዝነግረና ዘሎ ጉዳይ፤ ጠመትኡ “ኣብዝሓ” (መብዛሕቱ) ኣብ ዝባሃል ተዛራባይ ትግርኛ ነቲ ርክብ ክልቲኡ ሕዝቢ (ማለት ትግርኛ ኤርትራን ትግርኛ ተዘራባይ ትግራዊይን) ብዝፈጥሮ ደማዊን ቋንቋዊን ሓድነት ወሳኛይ ሙኻኑ ጥራሕ ዘይኮነስ፡ ኣብ ዘረቡኡ ግልጺ ዝገበሮ ነገር “ኣብዚ ስጥምጥም እንተይሉ ንኻልኣት’ውን እዩ ዝጠቅም” እንትብል ዘስመረላ ዘረባ እነተተፈቲሻ “ተዛረብቲ ትግርኛ ስጥምጥም ኢሎም ተዘይታኣሳሲርም እተን ተጎተት’ቲ “ሪሞርኪያታት” ዝጎተን የለን ማለት እዩ። ኣተን ካልኣት ዓልዮታት ናይ ባዕለን ሞተር የብለንን፤ማሕበር የብለንን ፤ሸማግላታት የብለንን ፤ሙሁራት የብለንን..... ማለት እዩ።

ባዕለን ኣብ ምድሪ ኢትዮጵያ ኮነ ኣብ ምድሪ ሱዳን ወይ ኣብ ምድሪ ትግራይ ወይ ኤርትራ ባዕለን ግመለን ኮነ ኣላሕም፤ ኣጣልን ቡልቱግን ምሸላን ጽዒነን ‘ንግዲ’ ክገብራ ክእለት የብለንን ማለት እዩ። እቲ ቀንዲ ሞተር ርክብን ሰላምን ወሰንቱ ተዘረባይ ትግርኛ እዮም ማለት እዩ። ህልውናኣን ብተዛረብቲ ተግርኛ እዩ ዝውሰን ማለት እዩ። ናተን “ሞተር” ዝፍለጥ ከም እኒ ኣልኣሚን ዓብደላጢፍ ፤ ከም እኒ ሃብታት ዘርአዝጊ ዝበሉ ሙቁራት ደረፍቲ ደቂ ባርካ/ደቂ ሰምሃር/ ደቂ ከረን....ጥራሕ እዩ ማለት እዩ። ካብኡ ንንዮው ‘ተጎተት’ቲ እዮም ማለት እዩ። ኣብ ኢትዮጵያ ኣውን ገጢሙና ዘሎ ዘረባ ወያነ :”ንኢትዮጵያ ዝመስረትና ንሕና ተጋሩ ኢና ንሕና ተዘይሃሊና ኢትዮጵያ ኣይክትህሉን” እንዳበሉ ንሕና ናይ ኩሉ ዓልዮት “ሲምካርድ” ኢና ዝብል ሕማም ቀንዲ “መለላይኣም” እዩ።

ስለዚህ “ትግርኛ ተዛራብቲ ስጥምጥም እንተይሎም ንኹሎም እዮም ዝጠቐሙዎም ” ብምባል ዘራጉዶ ዘረባታት ደብረጽዮን ፈቲሕና እንተርኢናዮ ብቲ ቋንቋ እንግሊዝ ‘be yoked’ ዝባሃል ወይ ድማ ትግርኛ ተዛራባይ እንተዳኣ ተኣሳሲሩ ነተን ካልኣት ዓልዮታት “ሽመል/tether” (ጠማራይ) ማለት ኢና - እዩ ዝብል ዘሎ። እታ ወናንነት እትባሃል “ብሄልዚ ኮመፕቲሽን” መልክዕ ዘይኮነትስ “ብብዝሒ/መጀሪቲ እትግለጽ “ሱፐርዮሪቲ” ማለት እያ። እዞም ኣንግሊዝ ‘tyranny of majority’ ዝብሉዎ “ቲረኒ ኦፍ ትግርኛ” (ዓብላሊነት ትግራይ ትግርኛ) ብጋህዲ ዘማላኽት ‘ኢሉኸን/ዓበርበር’ ባህሪ እዩ ማለት እዩ። ንምንታይ እዮም ተጋሩ ናብ “ትግርኛ” ተዛራብቲ ጥራሕ ወይ ትግራይ ትግርኛ ጠመተኣም ዘድህቡ? ዝብል ሕቶ ክመጽእ ናይ ግድን እዩ። ናይ ስነ ሕልና ፍልጠት ሊቃውንቲ ዝነግሩና ሓደ ነገር ኣሎ፡ እዚውን ዝኾነ ይኹን ሙኩሕ ልዕልና/ሱፐርዮሪቲ/ መንቀሊኡ “superiority complex rises from the deep-seated and repressed feeling of inferiority or lack of self-esteem.” ይብሉ። እሞ እታ ልዕልና ተጋሩ ወይ ስብ ሕድሪነት ወይ ትግራይ ትግርኛነት ቀደም ኮነ ሎሚ ‘ኣብዝሓን ወሰንቲን ኢና’ ኢልካ ንድሕሪት ናብ ፀላም ዓለም ኣንሳሒብካ ብሽም “ነይርና” ኢልካ ማህፀን ታሪኽ ምጽሕታር ማለት ከምቶም ሊቃውንቲ ዝነገሩና ዘለው “ኣብ ሕልና ሓደ ጉጅለ ኣብ ውሽጢ ሠራጡ ዝተዓብዐበ ስኽፍክፍ ዘብሎ ርዕስ ታኣመኒነት ዝጎዶሎ ባህሪ” ዘበገሶ ሙኳኑ እዮም እቶም ሊቃውንቲ ዝነግሩና ዘለው። ስለዝኾነውን እዩ እቶም ናይ ሎሚ ተጋሩ ጠመተኣም ኣብ ማሕበረሰብ ተዛራብቲ ትግርኛ ጥራሕ ዘድህቡ ሕምብሊል ዘረባ ክዛረቡ ጻሓይ ታዓርቦም ዘላ።

እቲ ዝገርም ግና ደብረጽዮን እቲ ንሱ “ስጥምጥም” ክብል ዝደልዮ ዘሎ “ስጥምጥም/ትግራይ ትግርኛ” ናብ ገጽ ባርካ ወይ ናብ ማሳዋ ገጹ ወይ ናብ ደናክሊያ ንማርሳ ፋቲማ፤ ባዳ (ዳሓር ተዛራብቲ ትግርኛ ‘ዓዲ ሙሩግ ዝበሉዎ ማለት እዩ። ንምንታይ ሽሙ ከምዝቀየሩዎ ኣይፈለጥኩን እቲ ቦታ ኣነ ስለዝፈልጠ ማለት እዩ።)...ወዘተ እንተዳኣ ከይዱ እታ ትግርኛ እትባሃል ቋንቋ ‘ማህሚሃ’ ኢኻ እትረኽባ (ካድረታት ሻዕቢያን ትግርኛ ተዛራብቲ ተጋደልቲ ሻዕቢያን ኣብዞም ቦታታት ብበዝሒ ተዘርጊሖም የማሓድሩ ከምዘለው ከም ነጥቢ ሒዝና)። ተጋሩ ዝስሕቱዎ ዘለው ቀንዲ ቁም ነገር “ሓደ መራሓይ ዝባሃል ኣብ ሞንጎ ህዝብታት ርክብ ብዝምልከት ክዛረብ እንተዳኣኮይኑ “ንኹሉ ነገራይ ከም ፍጥረት ቤተሰባዊ ወዲ ሰብ “ክልቲኡ ህዝቢ ሰላማዊ ርክብ ምግባር ባህሪያዊን ግድነትን እዩ፤ ኢሉ ክንድምዘራብ “ “ከምሕዝቢውን ያው ኩላህን ከምእንፈልጠ ዝበዝሕ ኤርትራን ትግራይን ትግርኛ” ተዘራባይ እዩ”ኢልካ ልብኻ ልቢ ትግርኛ ገይርካ “መብዛሕቱ ትግርኛ ተዛራባይ እዩ” ኢልካ ብሽም ቋንቋ ነቲ ህዝባዊ ርክብ መለክዒ ምግባር ነቶም ኣብ ክልቲኡ ዘለው ካልኣት ዓልዮታት ኣብ ቁምነገር ዘይምእታው “ፀቢብነት” እዩ።

ዛላምበሳ ምስተኸፍተ ብዛላምበሳ ገይሮም ካብ ሸዋ ተበጊሶም ብወሎ ገይሮም አስመራ ንንግዲ ዝኣተው ተዛረብቲ አምሓርኛ ኣብ ቲቪ ቃለ መሕትት እንትግበረሎም ዝራአናየም ሓረሰቶት ነጋዶ “ኣብ ኤርትራ” ብዝሒ ትግርኛ ተዘራባይ ስለዘሎ ኢሎም ኣይኮኑን ንትግራይ ተሳጊሮም ኣለሻ ትግርኛ ብሂጉዎም ኣይኮኑን ናብ ኤርትራ ከይዶም ንግዲ ዝገበሩ ዝነበሩ ። ቋንቋ ኣብ ንግዲ ወሳናይ ግደ እንተሃለዎ እውን፤ “ወሳናይ ግን ናይ ሓደ ሕዝቢ ወይ ሓደ ፖለቲካዊ ጉጅለ ዘርእዮ “ባህረ” ወሳናይ ግደ ኣለዎ”። ሓደ ቋንቋን ሓደ ትልሂትን እትዛረቡን (እትጭፍሩን) እተኹዱዱን ትግርኛ ተዛረብቲ ተጋሩን ኤርትራን ዶ ኣይኮንኩም ኢኹም “ነገር ጻሕቲርኩም” ልዕሊ 70 ሺሕ ህዝቢ ኣዋዲእኩም ዘለኹም? እሞ ድማ ‘ታሓታይ’ ዘይብሉ!!!

ናይ ደብረጽዮን ዘረባ ኣብዚ ደው ኣቢለ፤

ኣብ እግረ መንገደይ ብደብረጽዮን ንእትምኩሑ ኣጋኣዚያን ሓደ ነገር ክብል እፈቱ። ንሕና ኢና ተዛረብቲ ትግርኛ ‘መስረትቲ ሥልጣነ ኣኸሱም’ ፤ “ንሕና ኢና ተዛረብቲ ትግርኛ ፤ ንሕና ኢና ወሰንቲ.. እትብሉ “ሰብ ሕድሪን ኣጋኣዚያንን” ኣብ መብዛሕቱ ውሽጢ ትግራይ ዘለው አስማት ሃገረሰባትን ከባቢታትን ንስኹም ዘይኮንኩም ሰሚኹምስ እቶም ቅድሜኹም ዝነበሩ ንሱኹም ዘየትፈልጡዎ ናይ ቀደም ኣኸሱማውያን ኣገወቶት ዘውጽኡዎ አስማት ትጥቀሙሉ ከምዘለኹም ክነግረኩም እፈቱ። ምናልባሽ እውን እታ ትግሬ እትብል ወይ ትግረ ወይ ተጋሩ/ትግራይ እትብል ስም ዘይትፈትውዎ ናብ ኣጋኣዚያንነት” እትቆይሩዎ ዘለኹም ምክንያት ናትኩም ስያመ ከምዘይብልኩም ስለዝተራጠርኩም ኢኹም “ናብ ኣጋኣዚነት” እትፍሕሩ ዘለኹም ዝብል ግምት ኣለኒ። ንሳውን እያ “superiority complex rises from the deep-seated and repressed feeling of inferiority or lack of self-esteem.” እትባሃል ዘላ: “ኣብዚኣ “ስጥምጥም” ዝበለት ትመስል። ብምክንያት ናታትኩም ጸቢብ ባህሪዎ ትምክሕቲ ትግራይ’ “ናዓኹም ክገጥም ኢለ” ንባዕላይ እውን ከምትግራዊይ ንባዕላይ ማይ እግጽብ ኣለኹ። ግን ከግበር ዘለዎ ሚዛናዊ ገድሊ እዩ ።ንምሳሌ ኣቦታትና ሊቃውንቲ ኣገው ዝሰመይዎም አስማት አውራጃታት ትግራይ ትርጉሙ ጠፊኡኩም “ትግራይ” ማለት “ትሕቲ እግረይ” ማለት እዩ እንዳበልኩም መስሓቕ ሃገር ኮይንኩም ኣብ መጽሕታት ወይን እንዳጸሓፍኩም ተስሕቑና ስለዘለኹም ካብ ዝሰማዕኩዎ ቁሩብ ክውከሰኩም:-

“ኣኸሱም ማለት “ኣኸሲም” (ኹም ባሕሪ/በትግርኛ-ማይ ኹም/ ማለት እዩ)፤ ግራት ጭፈራ (ዓውዲ ኩዳ ማለት እዩ። ናይ ኤርትራ ብሌነቶት/ኣገውቶት/ አማሓሩን እውን “ጨፈራ/ጭፈራ” ይብሉዎ ፤ተጋሩ ግና “ኩዳ” ኢና እንብሎ (ኮደድ ዳኣ ዮብልኩም እምበር! 😊)። ዳሓር ድማ ኣኸሱም ናይ ዳያኑ /ነገሥታት/ መንበሪ ምስኮነት ድማ “ተኸሲም ዴና ይብሉዎ) ኣኸሱም ናይ ዳያኑ መንበሪ/መቐመጢት/ ማለት እዩ)። ‘እንደርታ’ ማለት (ሰብ

ምስመጻ) ዓድዋ “አይድዋ” ካብ ዝብል ዝተሰየመ አገውኛ እዩ (ትርጉም ብዳሓን ሕለፉ/ተሳገሩ/ ማለት እዩ)። በዚአ ዶ ክንሳናበት?

ምስ እዛ ደርፊ'ዚአ ክገድፈኩም ።

Habtat Zerezghi Endakhema Beldya (2018)

<https://youtu.be/eqEaVwH-vLM>

የቐንየለይ ጌታቸው ረዳ (አትኦ ሰማይ)